

LIK ŽENE U MUDROSNIM SPISIMA BIBLIJE (Pj, Sir, Izr, Prop)

Tomislav Kolar

Tema ovoga rada jest „Lik žene u mudrosnim spisima Biblije“, to jest ulazimo u proučavanje govora o ženi kakav se je oblikovao u mudrosnoj književnosti hebrejskoga naroda. Kao što je vidljivo iz samoga naslova, govor o ženi zasnivat će se na četiri biblijske knjige: Pj, Sir, Izr i Prop. Naime, hebrejski mudrosni spisi, pogotovo oni koji govore o ženi, nastali su u patrijarhalnom društvu, stoga je za razumijevanje tih istih spisa potrebno uočiti nekoliko stvari: povijesni kontekst, kulturni prostor, jezične posebnosti i na kraju literarni oblik.

Dakle, izraze o ženi donosit ćemo uglavnom taksativno. Zapravo, na onaj način kako su ih izrekli njihovi autori u spomenutim djelima biblijske mudrosne književnosti. Mislimo da je ovakav pristup jedan od boljih jer ćemo izbjeći različite jezične oprečnosti, pogotovo na polju autorovih posebnih interesa, kao što su političko-kulturološke uvjetovanosti i različite teološke predrasude o ženama koje ćemo mi samo izdaljega sagledati. U tomu je pogledu najbolje da nam progovori sam tekst jer ćemo samo tako moći donijeti ispravan zaključak o samoj stvari na kraju našega biblijskog razlaganja o ženi.

1. Lik žene u Pjesmi nad pjesmama

U središtu Pjesme nad pjesmama nalazi se govor o ljubavi. Zapravo, to je zbirka pjesama koje na poetski način progovaraju o ljubavi zaručnika i zaručnice, koji se spremaju na sklapanje ženidbe: „Poljubi me poljupcem usta svojih, ljubav je tvoja slađa od vina. Miris najboljih mirodija, ulje razlito ime je tvoje, zato te ljube djevojke. Povuci me sa sobom bježimo!“ (1,2–4a).

Govor o ženi zasnivat će se na četiri biblijske knjige: Pj, Sir, Izr i Prop. Naime, hebrejski mudrosni spisi, pogotovo oni koji govore o ženi, nastali su u patrijarhalnom društvu, stoga je za razumijevanje tih istih spisa potrebno uočiti nekoliko stvari: povijesni kontekst, kulturni prostor, jezične posebnosti i na kraju literarni oblik.

Međutim, pozornost moramo svratiti na lik žene, odnosno zaručnice. Taj je lik zaručnice potrebno promotriti s više strana. Prvo, a to je ujedno i najupečatljivije, jest njezina izvanjska ljepota koja je često izražena različitim metaforama, stoga je za njih uvijek potrebno tražiti prikladno tumačenje: „Ti si vrt zatvoren, sestro moja, nevjesto, vrt zatvoren i zdenac zapečaćen. Mladice su tvoje vrt mogranja pun biranih plodova: nard i šafran, mirisna trska i cimet, sa svim stabljikama tamjanovim, smirna i aloj s najboljim mirisima“ (4,12–14).

Ipak, zaručnicu ne odlikuje samo izvanjska ljepota, nego i određene vrline, a to je ujedno i drugi vid žene u Pjesmi nad pjesmama. Prvo, zaručnica se pokazuje kao neustrašiva osoba koja je u svakomu trenutku spremna iskazati ljubav svome zaručniku: „O da si mi brat, da si sisao prsa majke moje, našla bih te vani, poljubila bih te, i nitko me za to ne bi prezirao. Povala bih te i uvela u kuću majke svoje koja me odgojila, pojila bih te najboljim vinom i sokom od mogranja“ (8,1–2).¹ Drugo, ona se pokazuje kao slobodna osoba i kao takva prva daje inicijativu za stvaranje zajedničkoga života koji će s njezinim zaručnikom biti zasnovan na ljubavi: „Tek što pođoh od njih, nađoh onoga koga ljubi duša moja. Uхватила sam ga i neću ga pustiti, dok ga ne uvedem u kuću majke svoje, u ložnicu roditeljke svoje“ (3,4).² Treće, i to kao na kraju, zaručnica se pokazuje kao osoba kojoj se može vjerovati: „Ja pripadam dragome

svome, dragi moj pripada meni, on pase među ljiljanima“ (6,3); za razliku od zaručnika koji je u jednomu trenutku napušta: „Ustadoh da otvorim dragome svome, a iz ruke mi prokapa smirna i poteče niz prste na ručku zavora. Otvorih dragome svome, ali se on već bijaše udaljio i nestao. Ostala sam bez daha kad je otišao. Tražila sam ga, ali ga nisam našla, zvala sam ali nije se odazvao“ (5,5–6).³

Dakle, zaručnica nije žena u uobičajenu smislu riječi, objekt iznimne ljepote, nego nešto više. Zapravo, njezina ljepota služi kao okvir nečemu što je u ženi teže prepoznatljivo, a to je harmonija straha, slobode i vjernosti. To troje u Pjesmi nad pjesmama nadilazi govor o zaručniku i zaručnici te nas potiče da promatramo jednostavnost i veličinu, nježnost i snagu ljubavi.

2. Lik žene u Knjizi Sirahovoj

Za razliku od Pjesme nad pjesmama koja prilično jasno govori o ženi – premda je u središtu govor o ljubavi – u Knjizi Sirahovoj ne možemo pronaći takav govor koji bi bio posve jasan. Usput rečeno, mudrosna književnost u koju uvrštavamo Knjigu o Sirahu ukazuje da njegovo djelo ne može imati logički poredanu strukturu jer ni sama ne slijedi pravilan slijed misli.

Ipak, iskaze o ženi moguće je pronaći tako da i među njima postoji stanovit poredak: djevoja (usp. 9,5), pjevačica (usp. 9,4), bludnica (usp. 9,3) te na kraju udana žena koja živi u obiteljskomu zajedništvu sa svojim mužem (usp. 9,1–2). Ovakav poredak u Knjizi Sirahovoj

1 Usp. A. ROBERT – R. TOURNAY, *Le Cantique des cantiques*, Gabalda, Paris, 1963., 45.

2 Usp. A. ROBERT – R. TOURNAY, *Le Cantique des cantiques*, 50.

3 Usp. ISTI, 59–60.

voj prilično je čest, no ipak prevladava govor o udanoj ženi koja bi trebala promicati skladnost bračnoga života, s čime se slaže i sam autor: „Tako je i ženi koja je nevjerna mužu svojemu i rađa mu baštinika sa tuđincem. Jer je, prvo, prezrela Zakon Svevišnjega, i drugo: ogriješila se o muža svog, i treće: preljubom se okaljala i začela djecu s tuđim mužem“ (23,22–23). Zapravo, lik žene u Knjizi Sirahovoj treba promatrati u kontekstu bračne zajednice jer je ona u njezinu životu glavni lik, premda ni muškarac nije izuzet od bračnih obveza i dužnosti koje su mu kao takve vlastite.⁴ Ipak, više toga ovisi o ženi: „Blago mužu žene čestite, jer je dvostruk broj dana njegovih. Čestita žena radost je mužu svojem, on će godine svojeg života proživjeti u miru. Izvrсна žena odabran je dio, dar onomu koji se boji Gospodina. Bio bogat ili siromah, srce mu je veselo i lice vedro u svako doba“ (26,1–4). Međutim, tu nalazimo i radikalnu suprotnost idealnoj ženi: „Volim više živjeti sa lavom i sa zmajem nego živjeti sa ženom opakom. Pakost ženi nagrđuje lik i mračni joj lice kao u medvjeda. Kad među susjedima sjedi joj muž, on i nehotice gorko uzdiše. Malena je svaka zloća prema zloći ženskoj: neka je snaže kob grešnička!“ (25,16–19). Tu dakako vidimo i neke od pojava ženomrštva: „Od žene je grijeh počeo i zbog nje svi umiremo... ako ne čini kao što joj pokažeš, otpusti je od sebe“ (25,24.26).

Dakle, u Knjizi Sirahovoj rijetke su metafore koje će uljepšavati lik žene, ali isto tako postoje

forme koje su ispunjene nježnošću prema ženama. Ovakve usporedbe nisu uvijek umirujuće, ali nipošto ne dokazuju da je njihov autor bio mrzitelj žena. Muškarčeva strogost prema ženi jest zapravo njegovo iskupljenje za činjenicu da je on treba.⁵ Štoviše, i sam autor piše: „Mila je žena radost mužu svom, i znanje mu njezino kosti ojačava“ (26,13), to znači da je muškarac našao sebi pomoć, siguran oslonac, ogradu za svoje imanje i gnijezdo što će ga zaštititi od čara lutanja: „Tko ima ženu posjeduje blago: ona mu je pomoć i stup potporni. Gdje nema ograde, pokradu imanje. Tko nema žene tužan je lutalac“ (36,24–25).

3. Lik žene u Knjizi Mudrih izreka

Nakon govora o ženi na primjeru Knjige Sirahove idemo korak dalje, a to je promotriti govor o ženi kakav se nalazi u Knjizi Mudrih izreka. No ni on se ne razlikuje bitno od Knjige Sirahove jer se nalazi u iskustvu bračnoga života tako da je i stil izražavanja o ženi gotovo isti.

Knjiga Mudrih izreka stavlja ženu u poseban svijet u kojemu postoje dvije kategorije žena: one koje su mudre i one koje su lude. Međutim, pojam ludosti ovdje nije psihičke naravi, nego više društvene. Dakle, autor želi ukazati na neka ženina ponašanja koja nisu u skladu s društveno prihvatljivim ponašanjem onoga vremena tako da želi izgraditi lik idealne žene u koju se svaka druga žena može ugledati. Na primjer, žena treba biti razumna (usp. 19,14), a ne svadljiva (usp. 19,13), zagrižljiva (usp. 21,19)

⁴ Usp. C. SPICQ, *L'Éclésiastique*, Letouzey et Ane, Paris, 1951., 553–554.

⁵ Usp. X. LÉON – DUFOR, *Vocabulaire de théologie biblique*, Lés Éditions du Cerf, Paris 1969., 1447.

ili zlovoljna (usp. 27,15). Mnogi od tih ideala zadiru u moralni red tako da autor naglašava potrebu uzajamna poštivanja i vjernosti do kojih bi žena i muškarac trebali držati u braku. To na poseban način pokazuje i pohvalnica vrsnoj ženi (31,10–31) koju ćemo i izbliže promotriti, za razliku od Knjige Sirahove gdje tako uzvišena pohvalnica o ženi ne postoji.⁶

Na primjer, takva je žena toliko vrsna da vrijedi više nego biserje: „Muževljevo se srce u nju uzda, i blagom neće oskudijevati“ (31,11). Dakle, ona je marljiva: „Vidi kako joj posao napreduje: noću joj se ne gasi svjetiljka“ (31,18b). Uz to ona je i poduzetna: „Pribavlja vunu i lan, i vješto radi rukama marnim“ (31,13), „Opazi li polje, kupi ga; plodom svojih ruku sadi vinograd“ (31,16) te: „Platno тка i prodaje ga, pojase daje trgovcu“ (31,24). Zapravo: „Ona je kao lađa trgovačka: iz daleka donosi kruh svoj“ (31,14). Uz to, ona je i brižna: „Ne boji se snijega za svoje ukućane, jer sva čeljad ima po dvoje haljine“ (31,23), a isto tako je i darežljiva: „Siromahu dlan svoj otvara, ruke pruža nevoljnicima“ (31,20). Takvo djelovanje žene nije nipošto svjetovno, nego se odražava i u duboku štovanju Boga: „Svoja usta mudro otvara, i pobožan joj je nauk na jeziku“ (31,26).

Dakle, ovakav je lik žene jednostavno besprijekoran, sam autor priznaje: „Mnoge su žene bile vrsne, ali ti ih sve nadmašuješ“ (31,29). Zapravo, posebna uloga žene – po autoru – jest da bude majka, da u svojoj osobi obuhvati sve ono što je majčinskoj ulozi svojstveno, sva ona

prava i obveze koje su joj pridržane. Jer autor Knjige Mudrih izreka uviđa jednu stvar, a ona je posebno bitna: „Lažna je ljupkost, tašta je ljepota: žena sa strahom Gospodnjim zaslužuje hvalu. Plod joj dajte ruku njezinih, i neka je na vratima hvale djela njezina!“ (31,30–31).

4. Lik žene u Propovjedniku

Kada započinjemo govoriti o ženi na temelju Propovjednikovih izričaja, onda su stvari poprilično zamršene. Zapravo, sve ovisi o tome kako ćemo Propovjednikov govor o ženi vrjednovati: pozitivno ili negativno.

Naime, Propovjednik je složena ličnost, stoga je i njegov govor o ženi vrlo neobičan jer je prožet idejom ispraznosti, odnosno razmišljanjem da će životni užici brzo proći te da će se njihova ispraznost otkriti tek u prekogrobnomu životu. Propovjednik opaža: „Otkrih da ima nešto gorče od smrti – žena, ona je zamka, srce joj je mreža, a ruke okovi; tko je Bogu drag izmiče joj, a grešnik je njezin sužanj“ (7,26). Možemo se pitati: „Zar Propovjednik mrzi ženu?“ Ne! Propovjednik je samo realist koji život sagledava iz jednoga drugog kuta, a to je kut prolaznosti: „Razmišljah o svemu tome i shvatih kako su i pravednici i mudraci, sa djelima svojim, u Božjoj ruci; i čovjek ne razumije ni ljubavi ni mržnje, i njemu su obje ispraznost“ (9,1). Zapravo, Propovjednik ne razumije smisao stvari koje ga okružuju u životu tako da ne može razumjeti ni sama sebe. Naime, autor se bori s problemom koji ne može sam nadvladati tako da mu se približava s različitih strana tražeći barem nekakvo rješenje koje bi ga zadovoljilo. Budući da ne nalazi zadovoljavajući od-

⁶ Usp. G. A. BUTTRICK, *The Interpreter's Dictionary of the Bible*, Abingdon Press, Nashville, 1991., 865.

govor, osim da sve okarakterizira kao isprazno, dovodi nas do iskaza o ženi koji su često oprečni tako da je u tom pogledu nekako neujednačen. Ipak, on se na svoj način prepušta radosti i savjetuje: „Zato s radošću jedi svoj kruh i vesela srca pij svoje vino, jer se Bogu već prije svjedočilo tvoje djelo. U svako doba nosi haljine bijele i ulja nek ne ponestane na tvojoj glavi. Uživaj život sa ženom koju ljubiš u sve dane svojega ispraznoga vijeka koji ti Bog daje pod suncem, jer to je tvoj udio u životu i u trudu kojim se trudiš pod suncem“ (9,7–9).

Drugi iskaza, barem onih koji bi zavrijedili više pozornosti u našem izlaganju o ženi, u Propovjedniku nema. Kao što smo već rekli, ovdje je govor posvećen pitanjima životnoga smisla, žena je samo dio te jedne veće cjeline, ali kao što vidimo, jedan od njegovih sastavnih dijelova koji uvijek promatramo u sjeni ispraznosti koja je usko vezana uz temu govora o životu.⁷ No o tome toliko.

Zaključak

Nakon što smo promotrili lik žene na primjerima biblijske mudrosne književnosti, možemo načiniti zaključak s obzirom na sve ono što smo dosada čuli.

Žena je čovjek kao i muškarac, sa svom ljepotom, sa svojom osobnošću i sa svim pravima koji se na poseban način ostvaruju ulaskom u bračno zajedništvo. Dakle, žena je muškarcu poklonjena kao partner, kao pomoć i kao ogle-

dalo u kojemu će muškarac moći sagledati i pronaći sama sebe. U tom kontekstu bračno zajedništvo ima posebno mjesto, stoga svako preziranje žena treba obezvrijediti jer i sami vidimo da broj citata koji idu u prilog dostojanstvu žene premašuje broj citata koji govore protiv nje. Ako ne brojčano, onda barem sadržajno.

Literatura

Biblija, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2004.

ROBERT A. – TOURNAY R., *Le Cantique des cantiques*, Gabalda, Paris, 1963.

BUTTRICK G. A., *The Interpreter's Dictionary of the Bible*, Abingdon Press, Nashville, 1991.

SPICQ C., *L'Éclésiastique*, Letouzey et Ane, Paris, 1951.

KEARNAS C. J., *Ecclesiasticus. A Catholic Commentary on the Holy Scripture*, London, 1953.

LÉON – DUFOR X., *Vocabulaire de théologie biblique*, Les Éditions du Cerf, Paris 1969.

Žena je čovjek kao i muškarac, sa svom ljepotom, sa svojom osobnošću i sa svim pravima koji se na poseban način ostvaruju ulaskom u bračno zajedništvo. Dakle, žena je muškarcu poklonjena kao partner, kao pomoć i kao ogleдалo u kojemu će muškarac moći sagledati i pronaći sama sebe.

⁷ Usp. C. J. KEARNAS, *Ecclesiasticus. A Catholic Commentary on the Holy Scripture*, London, 1953., 396.